

– субсфера *місце театральної постановки*:

«*En visite d'État au Canada, le président François Hollande a estimé lundi devant le Parlement canadien, théâtre d'une fusillade il y a moins de deux semaines, que «face au terrorisme, il n'y a pas de place pour le renoncement, pour la concession ou pour la faiblesse»*» (www.lepoint.fr, 03.11.2014). (13)

а також метафора концепту **ЦИРК** із субсферою елементи циркового представлення:

«*Très marqué par les drames qui ont coûté la vie à sept personnes, Nicolas Sarkozy est redescendu dans l'arène de la campagne en restant dans la sobriété*» (www.lepoint.fr, 22.03.2012). (14)

Реципієнтна зона *засоби дії суб'єкта політики* характеризується метафорою з концептуальної сфери **ВІЙНА** і її субсферою *предмети захисту*:

«*À ce jeu, on aura noté l'agressivité de Marine Le Pen, les flèches acérées d'Eva Joly contre Nicolas Sarkozy, les plaisanteries d'un Hollande qui a retrouvé à quelques jours du premier tour son sens de la répartie. On aura surtout remarqué la fraîcheur désarmante de Philippe Poutou*» (www.lepoint.fr, 12.04.2012). (15)

В іронічному сенсі «насмішка» (15) уподібнюється стрілі як зброї, яка може швидко й влучно ранили.

Результат дії суб'єкта політики метафоризується концептосферою **ВІЙНА** і її субсферою *військова тактика*:

«*Les révélations du weekend dernier me renforcent dans cette certitude, dans la conviction qu'il nous faut tourner la page de ces feuilletons écœurants où l'on veut abattre un concurrent ou un adversaire en le salissant; c'est le contraire de l'idéal républicain*», a déclaré M. Sarkozy dans ses propos d'introduction» (www.lefigaro.fr, 07.04.2012). (16)

Перемога завжди супроводжується поразкою (16) іншого учасника конфлікту.

Висновки та перспективи. У корпусі досліджуваних дискурсивних фрагментів виявлені метафоричні вирази, найчисленнішими групами серед яких виступають військові та спортивні метафори, найменш репрезентативними виступають театральна, циркова, природна та медична метафори.

Військова метафора посилює напруженість, інтенсивність представлених фактів, має яскраво виражену прагматичну функцію створення відторгнення, неприйняття й песимізму.

Таким чином, політичне життя представляється як таке, в якому постійно нападають, воюють, стріляють, ведуть подвійну гру заради досягнення очікуваного результату – перемоги над супротивником, конкурентом. Усі дії політичних діячів відбуваються на арені, ніби то все не по-справжньому, як в театрі, де є заздалегідь продуманий сценарій і актори грають кожен свою роль. Самі ж політики виступають як «звірі», які можуть вигнати із свого оточення непотрібних, зайвих осіб.

Аналіз театральної та циркової метафор показує, що вони підкреслюють типові сенси «фальш», «дволикість», «несамостійність» багатьох політичних діячів і здебільшого несуть негативну оцінку. Публічний характер політичних процесів сприяє широкому вживанню театральної та циркової метафор у цій сфері.

Отже, проведений аналіз здійснювався в руслі метафоричного динамізму, що є важливим чинником розвитку метафоричних моделей ПОЛІТИКА є ВІЙНА, ПОЛІТИКА є СПОРТ/ГРА, ПОЛІТИКА є ТЕАТР, ПОЛІТИКА є ЦИРК, ПОЛІТИКА є ПРИРОДА, ПОЛІТИКА є МЕДИЦИНА. На майбутнє планується значно розширити корпус досліджуваних метафор, щоб якомога повніше та чіткіше описати концептосферу ПОЛІТИКА.

Література:

1. Васильєва М. О. Метафорична реалізація концепту ПОЛІТИКА в сучасному англomовному політичному дискурсі : Дис... канд. наук : 10.02.04 / Марина Олександрівна Васильєва ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Х., 2008. – 215 с.
2. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. : монографія / Лариса Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 416 с. – (Серія «Монограф»).
3. Лакофф Дж. Метафори, котрими ми живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
4. Gibbs R. W. Jr. Taking metaphor out of our heads and putting it into the cultural world \ R. W. Gibbs \ Metaphor in Cognitive Linguistics: Selected Papers from the Fifth International Cognitive Linguistics Conference \ Ed. by R. W. Gibbs, G. J. Steen. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1997. – P. 145-166.
5. Список джерел ілюстративного матеріалу
6. <http://www.lepoint.fr/>
7. <http://www.lemonde/>
8. <http://www.leparisien.fr/>
9. <http://www.lefigaro.fr/>
10. <http://www.lenouvelobs.fr/>

УДК 81'42.133.1

К. П. Єсипович,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

РОЛЬ СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ У ФОЛЬКЛОРНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО ЕРОТИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ)

Статтю присвячено проблемі дослідження стилістично забарвленої лексики та тропів у фольклорних текстах еротичного спрямування, а саме мова піде про лінгвокультурологічну та соціальну роль obscene складової французького фольклорного дискурсу та її місце у текстах французького фольклору.

Ключові слова: obscene лексика, інвектива, евфемізми, пейоративна конотація, еротичний фольклор.

Статья посвящена проблеме исследования стилистически окрашенной лексики и тропов в фольклорных текстах эротического направления, а именно речь пойдет о лингвокультурологической и социальной роли obscene составляющей французского фольклорного дискурса и ее месте в текстах французского фольклора.

Ключевые слова: obscene лексика, инвектива, эвфемизмы, пейоративная коннотация, эротический фольклор.

The article deals with the study of the vocabulary and stylistically colored tropes in the folklore texts of the erotic direction, namely, we will focus on the social and linguistic and cultural role of obscene part of the French folklore discourse and its place in the texts of the French folklore.

Keywords: obscene vocabulary, invective, euphemisms, pejorative connotation, erotic folklore.

Постановка проблеми. У часи науково-технічного прогресу в різних галузях науки, у лінгвістиці зокрема, в соціумі відбувається процес формування лінгвокультурного коду, який традиційно вважався природним знанням, народною мудрістю, інтелектуальним світоглядом етносу, який виступає як сукупність даних певного історичного періоду, що підлягає постійній трансформації в залежності від накопичення досвіду людством. Тому **актуальність** нашого дослідження зумовлена загальним інтересом сучасних лінгвістичних студій до питання взаємодії мови та культури.

Слід зазначити, культурне багатство народу складається не тільки з його інтелектуальних досягнень, навіть елітарних, але й продуктів (творів) усної народної творчості, які передаються з покоління в покоління й укладають сутність національної ідентичності, без якої неможливе існування індивідуума в часі і просторі.

Русійним механізмом формування лінгвокультурного коду виступає фольклорний дискурс. Протягом тривалого часу суспільство нехтувало казками та оповіданнями анонімних авторів з народу. Вважалося, що такі твори несли в собі відбитки примітивного менталітету, детальне вивчення яких розпочалося лише на початку ХХ ст. Тим не менш, набуте знання стало результатом повільного упорядкування успадкованих архаїчних спостережень минулого. Таке знання, передавалося усно на відміну від наукових досягнень, які завжди мали письмове оформлення.

Жанровою різноманітністю вирізняється особливий пласт французької фольклорної традиції – «*еротичний фольклор*», в якому об'єктом зображення є статеве життя людини (*contes grivois, récits scatologiques*). Такий вид фольклору має кілька назв: «сороміцький» (укр.) [4, с. 95], «криптадії» (з грец. *kryptos* – прихований, таємний) [6], «антропофітея» (з грец. *anthropos* – людина, природа) [6], «неморальний» фольклор тощо та включає в себе різноманітні жанри, а саме: пісні, казки, народні оповідання, анекдоти.

У цивілізованому суспільстві існувала тенденція ігнорувати, або приховати найбільш інтимний аспект буття. Колективна пам'ять завжди містила те, що зазвичай приховується, а саме певну кількість *обсценної* інформації, яка підтримує гармонію та психічну рівновагу соціуму. Такою є інформація про смерть, хворобу, сексуальні та природні потреби, найбільш «соромні» частини тіла, тобто те, що підсвідомо сприймається як негативне.

Детально зупинимось на етимології поняття *обсценний*. Лексема походить від латинського слова *obscenus* «зловісний». У латині прийменник *ob* означає «перед» і «за межами», латинське слово *obscenus* може означати тільки до того, що не знаходиться всередині. Однак, слово *scena* (грец.) означало спочатку «закрита кімната» і «кімната для театральних вистав», і, нарешті, «театральна сцена.» Тобто непристойним слід вважати те, що знаходиться *поза сценою* [6].

У синонімічному ряду із лексемою *obscène* виступають лексеми *licencieux* розпущений, *égrillard, grivois, scabreux, scatologique*; непристойний, паскудний, *paillard* шортський, або навіть *pornographique, érotique* [5].

За словником лексема *licencieux* «розпущений» (від латинського «*licet*» похідне від *lex, «loi*», закон, який також дав похідну від «*licite*»), що означає «те, що дозволено», про що свідчить лексема «*licencieux*, ліценціат. Так звані «*contes licencieux*» непристойні оповідання були досить поширені, але серед специфічної аудиторії. Семантичний зміст терміну цього поняття має подвійну природу. Так інколи *licencieux* ототожнюють з лексемою *libertin* розпусник. Слово розпусник, особливо в XVII ст. мало додаткову конотацію – «вільний духом» [5].

Лексема *érrillard* грубий належить до нормандського діалекту слово й означає «слизький». Йдеться про сюжет, який може призвести дослідника до небажаного, непристойного реєстру інформації. Прикметник *grivois* походить від назви перелітної пташки «*grive*» дрізд, яка ніби «насміхається з традицій та країн, через які вона пролітає» [7, р. 15].

Лексема *paillard* походить від слова «*raille*» «солома», що означає «блудливі люди, які звикли спати на соломі», отже простолодини. Негативного підтексту лексема набула в XVI ст. У дійсності лексема *paillard* більш належить не до змісту оповіді, а до контексту, в руслі якого створюється оповідь, йдеться насамперед про сільську місцевість, тобто селянське походження.

М. М. Бахтін, аналізуючи сутність народної сміхової культури відзначив, що у фольклорних текстах космічне, соціальне і тілесне подаються у нерозривній єдності, як єдине живе ціле. Отже, як в традиційних, найбільш давніх християнських ритуалах, так і в словесному оформленні спостерігаємо нерозривну єдність космічного та тілесного. Сатурналії, вакханалії, карнавал все гротескні свята «розпусти» як вважалося в епоху Середньовіччя були потрібні для створення рівноваги у тодішньому суспільстві.

В народній свідомості карнавал був своєрідним тимчасовим елемент визволенням від офіційної правди та існуючого соціального устрою, справжнім святом становлення змін та оновлення. Домінуючим у таких творах є гротескний реалізм, тобто перенесення духовного, ідеального, абстрактного до матеріально-тілесного, при цьому, те, що знаходиться зверху – обличчя, голова, знизу – репродуктивні органи, живіт, зад. Слід зазначити, що сороміцький елемент є невід'ємною складовою народної творчості [1, с. 3].

На думку М. Ю. Красикова розуміння еротичного фольклору вимагає знання певного коду, тобто усталених порівнянь, метафор евфемізму. Евфемізмом (грец. *euphemismos* від *eu* добре та *phemi* кажу) називають заміна табуйованого слова, в тому числі лексеми з пейоративною конотацією [3, с. 133].

Як правило фольклорні тексти передавалися із покоління в покоління через записувачів. Саме йдеться про сороміцький фольклор. Записувачі завжди зазначали, що твори цього жанру були неодмінними складниками весільних та інших обрядів, часто пов'язаних з ідеєю продовження людського роду. Настанови батьків психологічно мали готувати молодят до першої шлюбної ночі, попереджати про її наслідки. Розмова про інтимні стосунки велася за допомогою використання специфічного поняттєвого апарату, з широким використанням метафоричних виразів, евфемізмів [5, с. 133].

Так у досліджуваних текстах чоловічі статеві органи називають метафоричними виразами: «*instrument*», «*mauvais outil*», «*grosse auguille*», «*le diable qui fraitillait d'impatience*». Жіночі статеві органи фігурують у текстах як: «*un chat*», «*un singulier endroit*», «*un trou*», «*un beau jardin*», «*un parc rempli d'arbres qui mêlaient leurs branches sombres en un embrassement infini*», «*une vallée très profonde*», «*une grotte très mystérieuse*»

У наведеному уривку оповідання *Le juge et la solliciteuse* йдеться про чоловіка, якій підозрює дружину в порушенні подружньої вірності:

Elle avait l'air radieux. En la regardant d'un peu plus près, le mari s'aperçut que sa toilette était quelque peu fripée et que sa coiffure était nettement en désordre. De plus, elle avait le teint enflammé et un léger tremblement agitait ses membres. Mais le mari avait autre chose à penser que de se poser des questions au sujet de la tenue et du comportement de sa femme : il était bien trop préoccupé par son procès [7, р. 38].

На це вказує опис зовнішнього вигляду жінки, неохайність її вбрання: «*sa toilette était quelque peu fripée et que sa coiffure était nettement en désordre*», зміна кольору обличчя: «*elle avait le teint enflammé*» та тремтіння тіла: «*tremblement agitait ses membres*».

Він цікавиться, чи отримала вона бажане від судді:

Alors, demanda-t-il, comment cela s'est-il passé ? As-tu obtenu quelque chose du juge ?

La femme lui répondit en souriant :

Oh ! mon ami ! il ne faut pas toujours croire ce que l'on raconte. Le juge a été charmant. On le disait inébranlable, eh bien ! moi, je l'ébranlai... [7, p. 38].

У відповіді жінки міститься фонетична гра слів, адже за словником прикметник *inébranlable* означає: *qui ne peut être ébranlé; très solide*, тобто «міцний, незламний». Вживання дієслова *ébranler* у Passé simple, яке тлумачиться як: «mettre en péril la solidité de quelque chose» означає у переносному значенні «сексуально збудити» [6].

У текстах непристойних оповідань для заміни понять статевий акт широко розповсюджене вживання евфемізмів. У фрагменті оповідання *Le paiement de la dot* невдоволений зять обіцяє батькам своєї дружини кожної ночі «карати» її, якщо вони не віддадуть їй спадщину: «*je vous jure qu'à partir de ce soir, j'en ferai voir de toutes les couleurs à votre fille ! Je la besognerai tant cette nuit et toutes les nuits qui suivront qu'elle ne tardera pas à en mourir*», де дієслово *besogner* – «exécuter un travail harassant et inintéressant; reïner» вжито в переносному значенні [6]. Однак покарання, тобто сексуальні стосунки, які у наведеному нижче фрагменті замінені на евфемізм «*jeu de la bête à deux dos*», надзвичайно сподобалися молодій дружині. Скаржитися батькам вона не мала наміру й почувала себе дуже добре:

Dès ce jour, la jeune mariée n'eut plus de cesse avec son époux. De jour comme de nuit, ils passèrent leur temps au jeu de la bête à deux dos. Mais le résultat ne fut pas celui qu'escomptait le jeune homme En effet, la jeune femme n'avait guère l'idée ni le désir d'aller se plaindre de ce que lui faisait subir son mari. Bien au contraire, elle en rajoutait et elle se portait à merveille [7, p. 39].

Дружина мала намір подякувати батькам за те, що вони відмовились дати йому гроші, змусили її чоловіка щочно мати з нею інтимні стосунки, що у тексті замінено на евфемізм: «verser l'argent de ta dot», тобто «ділитися з нею його власною спадщиною»:

Aujourd'hui, je vais aller remercier mon père. Je savais bien que mes bons parents finiraient par entendre raison !

– Comment cela ? demanda le mari. De quoi iras-tu les remercier ?

– Parbleu ! dit la jeune femme. Mais de t'avoir enfin versé l'argent de ta dot! [7, p. 40].

Надзвичайно поширеним у текстах еротичного фольклору є відображення такого патологічного явища як *incest*. У оповіданні *En famille* йдеться про відносини у родині, зокрема між братом та сестрою, які вступають в інтимні стосунки, щоб зігрітися. Природність та буденність таких відносин підтверджується використанням у тексті виразу: *ils eurent terminé leur petite affaire* «закінчити маленьку справу», та дієслова *baiser*, яке у даному кінтексті має пейоративну конотацію: «avoir des relations sexuelles avec» [6] :

Quand ils eurent terminé leur petite affaire, le garçon dit à sa sœur:

– Tu sais, tu baïses mieux que maman !

– Oui, répondit la sœur, c'est toujours ce que papa me dit [7, p. 42].

У противагу сюжетам про розпусну поведінку в текстах еротичного фольклору представлені сюжети, де висміюються наївність юнаків або дівчат, які не мають уявлення про статеві відносини. Так у оповіданні *Comment recoudre un poucelage* дівчинка розповідала своєму кузену, як треба себе поводити, щоб не загубити свою цнотливість:

Ma mère m'a bien recommandé de prendre garde à mon poucelage. Il paraît qu'aux assemblées on est exposé à le perdre. Je me demande ce qu'il faut faire pour le conserver.

– Est-ce que ta mère ne t'a pas enseigné un moyen.

– Elle m'a recommandé, répondit-elle de bien serrer les cuisses [7, p. 107].

У французькій мові відбувалися процеси трансформації традиційної інвективи [2, p. 116]. Інвектива – це грубі, лайливі непристойні слова, вирази пози жести. Інвектива присутня у всіх без винятку мовах і культурах і за спостереженням дослідників несе цікаву інформацію про ментальність того чи іншого етносу. І, власне «набір» інвектив кожного етносу демонструє систему архаїчних норм і табу які відмінні в етносі, як от лексеми *merde, pisser, chier, peter*. Превалювання інвектив скатологічного характеру (тобто пов'язаних з природними відправленнями організму, а також відповідними частинами тіла), характерне для тих народів, у культурі яких високо цінувалися охайність і чистоплотність. Народи, в культурному існуванні яких домінували інші пріоритети, спрямовували інвективну енергію на статевий акт.

Висновки і перспективи дослідження. На підставі здійсненого дослідження можемо зробити висновок, що обценна лексика є невід'ємною складовою лінгвокультурного коду кожного етносу. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у відтворенні когнітивної карти французького еротичного фольклорного дискурсу.

Література:

1. Бахтин М. Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – М., 1990. – С. 25
2. Гранкова Н. Н. Прагматические особенности инвективной лексики. // Перевод и сопоставительная лингвистика: Периодический научный журнал / Отв. Ред. А. Б. Шевнин – Екатеринбург : Уральский гуманитарный институт 2007. – С. 116–119.
3. Красиков М. І. Етнолінгвістичні підходи до вивчення сороміцького фольклору / М. Красиков. – Рецензія на збірник «Українські сороміцькі пісні». – Харків, 2003. – С. 133–136.
4. Руснак І. Є. Український фольклор: навч. посіб. / І. Є. Руснак. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 304 с.
5. Antidote Druide : correcteur, dictionnaires, guides [Електронний ресурс]. – Québec, Druide informatique, 2009 [7]. – Електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Windows, Mac OS X, GNU/Linux. – Назва з титул. екрану.
6. Trésor de la langue française [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>.
7. Markale J. Contes populaires grivois des pays de France / Markale J. – Edition du Rocher, 1997. – 259 p.

УДК 373.3:81'23

О. В. Іванова,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Висвітлено питання мови як складової культури особистості, нації, народу; подано загальні характеристики картини світу, дослідження вчених про мовну картину світу; проаналізовано сутність мовної картини світу; порівняно й розмежовано наукову і наївну картини світу; описано лінгвістичні інтерпретації наївних моделей світу.

Ключові слова: мовна картина світу, наївна картина світу, лінгвістика, особистість, свідомість, народ.